

COMTE DE DARNIUS,
MARQUÈS DE VILLEL,
DUC D'ALMENARA ALTA

DISCURS LLEGIT EI DIA 11 DE MARÇ DE 1999
EN L'ACTE DE RECEPCIÓ PÚBLICA
DE

PERE MOLAS RIBALTA

a la

REIAL ACADÈMIA DE BONES LLETRES
DE BARCELONA

i contestació de l'Acadèmic numerari

Dr. JESÚS LALINDE ABADIA

Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona
1999

COMTE DE DARNIUS,
MARQUÈS DE VILLEL,
DUC D'ALMENARA ALTA

COMTE DE DARNIUS,
MARQUÈS DE VILLEL,
DUC D'ALMENARA ALTA

DISCURS LLEGIT EI DIA 11 DE MARÇ DE 1999
EN L'ACTE DE RECEPCIÓ PÚBLICA
DE

PERE MOLAS RIBALTA

a la

REIAL ACADÈMIA DE BONES LLETRES
DE BARCELONA

i contestació de l'Acadèmic numerari

Dr. JESÚS LALINDE ABADIA

Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona
1999

TAULA

El Dr. J. Ainaud de Lasarte	9
Comte de Darnius, marquès de Villel, Duc d'Almenara Alta	13
<i>Unes paraules de mètode</i>	15
<i>El llinatge dels Fiveller</i>	16
<i>Els comtes de Darnius</i>	22
<i>El marquès de Villel</i>	25
<i>Fiveller vist per Maldà</i>	27
<i>A punt de morir</i>	31
<i>Temps d'honors</i>	33
Discurs de resposta per l'Il·lm. Sr. Dr. Jesús Lalinde Abadia	39

Excm. Senyor,
Il·lustres Srs. Acadèmics,
Senyors i Senyores:

Fer una semblança de l'obra de Joan Ainaud de Lasarte és quelcom a la vegada fàcil i difícil. Fàcil, perquè la seva activitat va estar present de manera significativa en la vida cultural catalana durant més de mig segle. Difícil per la seva mateixa durada, la multiplicitat de la seva projecció, i en el meu cas, la dificultat de poder-ne fer una evocació personal gaire aprofundida. Però, avançant una mica la metodologia que utilitzaré en el meu discurs, diré ara que a través de la vida de Joan Ainaud se'ns presenta l'evolució de les institucions culturals catalanes des dels temps de la Segona República, i encara abans, fins les acaballes del segle XX. Fill d'un pedagog i artista, Joan Ainaud, va estudiar a centres tant significats com l'Escola Blanquerna i a l'Institut Escola i més endavant es va vincular als Estudis Universitaris Catalans. Abans dels vint anys havia conegut i havia col·laborat amb Jordi Rubió, Ferran Soldevila, Agustí Duran i Sanpere i Jaume Vicens Vives. I aquest mestratge directe d'alguns dels noms més importants de la historiografia catalana del moment sobre el jove Ainaud es va desenvolupar, no en la normalitat d'una vida acadèmica i universitària, sino en l'ambient convuls i difícil de la guerra; per exemple, en la defensa i conservació del patrimoni documental.

Després de 1939, la vida professional de Joan Ainaud es desenvolupa fonamentalment en l'àmbit dels museus de Barcelona. Ell, que als setze anys havia participat a les excavacions de Tossa de Mar, va obtenir el 1943 la direcció del Museu d'Art Modern, i el 1948 la del Museu d'Art de Catalunya. Aquest segon nomenament li suposava la direcció dels museus d'Art de la ciutat. Durant vora 40 anys es dedicà a una tasca feixuga i difícil, absorbent i sovint poc agraïda; amplià les col·leccions, organitzà importants exposicions i impulsà publicacions sobre la Història de l'Art català.

També en els anys quaranta Ainaud es vinculà a l'Institut Amatller d'Art Hispànic. En aquesta institució va exercir un mestratge indirecte sobre generacions d'estudiosos de l'art. Les seves converses amb Josep Gudiol eren, segons testimonis dels assistents, un magisteri permanent i aprofundit d'Història de l'Art, la mostra d'uns coneixements amplíssims i complets, que admiraven els qui l'escoltaven.

Si la figura de Joan Ainaud va ser important en els anys de la posguerra, no va mancar quan la cultura catalana va poder expressar-se amb més llibertat. Desde 1968 s'incorporà a la Universitat Autònoma de Barcelona, on s'encarregà de l'ensenyament d'Història de l'Art. En temps difícils havia estat directiu de la Societat catalana d'Estudis Històrics i el 1958 havia entrat a formar part de l'Institut d'Estudis Catalans (primer en condició d'agregat i desde 1970 com numerari). Quan la institució va recuperar una presència pública completa, Ainaud en va ser president per dos mandats, a partir de 1978, en un moment important per la seva normalització, reorganització i ampliació.

Joan Ainaud ens ha deixat una bibliografia extensa i diversa, malgrat que els seus càrrecs no li facilitaven una recerca continuada. Va ser un gran coneixedor de l'Art medieval català, romànic i gòtic. Es recorda l'èxit de la gran exposició internacional d'art romànic que va organitzar el 1961, o el seu estudi sobre Jaumè Huguet. Però es va dedicar també de manera especial a l'estudi de les arts convencionalment anomenades menors: la ceràmica, el vidre, el gravat, la enquadernació. El Corpus de vidrieres medievals catalanes, dirigit per ell, constitueix un veritable monument de treball històric, valorat internacionalment. Va ser autor de treballs de síntesi sobre l'escultura gòtica o sobre la pintura catalana. Però la seva curiositat intel·lectual va ser molt àmplia, i en la seva vida professional no va oblidar-se de l'Art contemporani. Va ajudar al procés de revalorització del modernisme i va tenir una intervenció destacada en el procés de formació dels museus Picasso i Miró, dues institucions representatives de l'evolució de la vida social i cultural en els anys seixanta i setanta.

La vàlua científica de Joan Ainaud va ser reconeguda per diferents institucions, per acadèmies com aquesta de Bones Lletres (en la qual va ingressar l'any 1969), la de Belles Arts de Sant Jordi, o la de San Fernando de Madrid (en aquest cas com corresponent). Va rebre la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya i altres condecoracions, catalanes, espanyoles i estrangeres. Després de la seva mort, esdevinguda el 1995, nombroses persones i institucions li reteren, en

escrits diversos, l'homenatge degut a una tasca de tant anys. Tothom destacà l'extensió dels seus coneixements, qualificats de vastíssims i enciclopèdics, la seva memòria, prodigiosa i brillant i la seva incansable dedicació al treball.

La diferència d'àmbits temàtics i institucionals va fer que les meves relacions amb Joan Ainaud de Lasarte fossin escasses. No puc recordar ara de quin jurat varem ser vocals plegats. Però m'abelleix evocar un parlament seu que té relació amb aquesta Acadèmia. El 1982 es va celebrar, en aquesta mateixa sala, una trobada d'historiadors modernistes espanyols i italians. L'encontre havia estat organitzat pels respectius comitès estatals de ciències històriques. La primera institució present en el Comitè espanyol havia estat precisament l'Institut d'Estudis catalans, i una persona representant de l'Institut ocupa de manera permanent una de les vicepresidències del Comitè. En aquella avinantesa, Joan Ainaud de Lasarte, en nom de l'Institut, va donar la benvinguda als congressistes a la capella de santa Agata, un espai tant significatiu de la Història de l'Art català, i alhora vinculat a l'Acadèmia de Bones Lletres. Serveixi aquesta evocació per cloure el meu elogi de Joan Ainaud de Lasarte.

COMTE DE DARNIUS,
MARQUÈS DE VILLEL,
DUC D'ALMENARA ALTA

Unes paraules de mètode

El tema del meu discurs d'ingrés en aquesta Acadèmia presenta el medi social i familiar d'un acadèmic; més encara, d'un president de l'Acadèmia. D'una banda és una mena d'homenatge a les persones que, desde 1700, han format part d'aquesta institució. D'altra és una mostra d'una manera de treballar sobre l'evolució dels grups socials a la Catalunya moderna.

El seu enunciat ens planteja la qüestió de la unió de diferents títols nobiliaris en una mateixa persona. És un fenomen conegut, en les seves línies generals, en la Història de la noblesa. Però els historiadors no especialitzats en aquest àmbit concret no sempre som prou curosos en la presentació del fet. No sempre identifiquem de quin personatge concret estem parlant, sigui amb el nom de pila, sigui amb l'ordinal que li correspon en el títol. No seria difícil trobar, en obres generals de qualitat, confusions sobre personatges de la noblesa titulada. No puc assegurar que jo hagi estat sempre lliure d'aquesta falta.

El discurs presenta, a través de l'estudi d'un grup de famílies, les que obtingueren els tres títols de Darnius, Villed i Almenara Alta, les línies generals d'un procés d'evolució de la noblesa catalana al llarg dels segles XVII i XVIII, i també el primer terç del segle XIX. Aquest procés inclou l'ascens social, les estratègies matrimonials, la obtenció i concentració de títols, i també la participació en institucions culturals, entres les quals destaca l'Acadèmia dels Desconfiats, després de Bones Lletres.

Al costat del tema hi ha una certa qüestió de mètode que convé explicar: la importància, i en aquest cas la preferència, per les fonts impreses. Fa alguns anys que Núria Sales va criticar l'afany que els joves historiadors tenien per la documentació manuscrita, amb oblit de la munió de dades proporcionades pels historiadors, erudits si es vol, dels segles XIX i XX. Un gran historiador francès, expert en

qüestions d'Història econòmica i social, Pierre Goubert, ha dit, amb certa voluntat d'ironia i de paradoxa, que en Història Moderna el veritable inèdit és l'imprès. La intenció d'aquestes cites es reivindicar la bibliografia de l'època, les fonts impreses, els repertoris genealògics i arxivístics, la informació ja publicada, però no sempre exhaurida en la seva utilització per les diferents generacions d'historiadors. Certament que aquesta documentació, com cap altra, no pot ser emprada sense una verificació crítica, que eviti errors, a vegades grotescos; però és molt el que debem a l'erudició de tota mena perquè poguem prescindir-ne. El discurs està construït sobre fonts impreses i bibliografia, de manera conscient, preferent i voluntària. I si, d'una banda hagués volgut reduir l'aparell de notes, per donar més agilitat al text, per altra és de justícia que faci constar el meu deute envers els que m'han precedit en el tractament del tema o d'algun dels seus aspectes. Entre aquests predecessors hi ha diversos acadèmics de Bones Lletres, especialment a través dels articles publicats en el mateix butlletí o les memòries de la institució.

El llinatge dels Fiveller

No es aquesta la primera vegada que s'explica, en els nostres temps, la història dels Fiveller, i en concret l'ascendència de Joan Antoni de Fiveller i Bru, primer duc d'Almenara Alta¹. Obres recents sobre el segle XVII català ens han fet present el paper d'una branca concreta de la família durant la crisi política de la primera meitat del segle XVII. Un paper que se situa, en expressió manllevada al doctor Riquer, en la part vista amb més simpatia en la *Història de Catalunya* de Ferran Soldevila. Miquel de Fiveller, és caracteritzat com un dels membres més radicals de l'estament militar durant la primera part del regnat de Felip IV; bé que en les Corts de 1626 va retirar un dissentiment, amb la promesa de la dignitat de noble propiament dit, promesa que no va tenir compliment, al no acabar-se les Corts². El

1. Francisco José MORALES ROCA, «Historia de la ilustre casa de Fivaller», *Estudis històrics i documents dels Arxius de Protocols*, IX, Barcelona 1981, pp. 305-341.
2. John ELLIOT, *La revolta dels catalans, 1598-1640*, Barcelona 1966, pp. 165-166 i 215-217. MORALES ROCA, cit. pp. 329-331. Jesús VILLANUEVA, «El debat sobre la constitució de l'Observança a les Corts catalanes de 1626-1631», *Manuscripts*, Uni-

seu fill Ferran va tenir una posició activa durant la guerra dels Segadors en el bàndol oposat a la política reial: processat per abandonar el setge de Salses, participà en la detenció de la duquesa de Cardona, i prengué part en diferents fets d'armes contra els exèrcits de Felip IV. Fins i tot fou un dels representants de Barcelona que presten jurament de fidelitat a Lluís XIII a Perpinyà el 1642³.

Però Ferran de Fiveller és també un bon exemple de l'estratègia nobiliària en matèria successòria i matrimonial. Com fill primogènit de quatre germans va esdevenir l'hereu d'una altra branca de la nissaga. Aquesta herència li va reportar el domini d'unes petites senyories, situades a diferents llocs de Catalunya, per exemple, el castell de Fonollar a Sant Boi de Llobregat, o el castell i lloc de Monnars, al Camp de Tarragona. El seu matrimoni amb Eulàlia de Pol, d'una altra família patrícia de Barcelona, incrementà el seu patrimoni, amb l'obtenció de la casa Roudors a Teià, que havia estat adquirida pels mateixos Pol en 1616. Aquest matrimoni, subratlla Maria Adela Fargas, marca l'ingrés de la família Fiveller en el règim senyorial, sense abandonar pas els beneficis de la renda urbana⁴. Una generació després, el fill de Ferran, Pere de Fiveller i Pol, va intensificar la seva presència en el món seynorial al casar-se amb Gertrudis de Torres, hereva de les senyories d'Almenara Alta, vora Agramunt, i de Margalef, a l'Urgell. Al contrari que els Fiveller, Jeroni de Torres, pare de Gertudis, havia estat agent del comte de Santa Coloma l'any 1640 i va romandre fidel a Felip IV, el que li havia valgut, durant la guerra, la confiscació de les seves senyories⁵.

versitat Autònoma de Barcelona, n.º. 13 (1995), pp. 253-255, que recull les referències bibliogràfiques anteriors. També, Joan Lluís PALOS, *Els juristes i la defensa de les constitucions. Joan Pere Fontanella (1575-1649)*, Eumo editorial, Vic, 1997, pp. 79 i 83.

3. MORALES ROCA, «Historia», pp. 331-332.
4. Maria Adela FARGAS PEÑARROCHA, *Família i poder a Catalunya, 1516-1626. Les estratègies de consolidació de la classe dirigent*, Barcelona 1997, Fundació Raimon Noguera, pp. 109 i 151. També «Organització familiar i política de grup a l'època moderna: els Fivaller de Barcelona», *Estudis*, València, n.º. 19 (1993), pp. 131-150.
5. Sobre la família Torres, Francisco José MORALES ROCA, *Próceres habilitados en Cortes del Principado de Cataluña (1599-1713)*, Madrid 1983, II, pp. 124-125. Pere CATALÀ i ROCA, *El virrei comte de Santa Coloma*, Barcelona 1988, p. 157. Per la confiscació, Jordi VIDAL PLA, *Guerra dels Segadors i canvi social*, Barcelona 1983, pp. 231.

El fill del matrimoni Fiveller Torres, Carles, va ingressar en l'orde de Sant Joan de Jerusalem el 1678, replant d'aquesta manera la seva inserció en la jerarquia nobiliària⁶. Va aconseguir l'ascens a la dignitat de noble del Principat de Catalunya, concedida el 1702 per Felip V i confirmada tres anys després per Carles d'Àustria. Carles de Fiveller es movia en cercles socials i familiars propers als fundadors de l'Acadèmia Desconfiada. S'havia casat en segones noces, el 1691, amb Francesca de Rubí i Boixadors, germana del marquès Josep Antoni de Rubí i Boixadors, i va ser un dels administradors dels fills designats en el testament del marquès (1710). Fiveller era també cunyat d'un altre dels Desconfiats i, com Rubí, actiu polític austriacista, Felip de Ferran i Sacirera. Per tant era oncle de Felip Ferran i de Fiveller, un dels joves que s'havia d'educar en l'escola organitzada per l'Acadèmia⁷.

El parentiu, si més no, portava Carles de Fiveller, cap a la causa de l'arxiduc Carles en la Guerra de Successió. Fou efectivament un dels seus partidaris de primera hora, i encara més un defensor de la resistència el 1713, quan la lluita era més en defensa de la «pàtria», que no pas dels drets d'una dinastia. En aquesta segona ocasió fou membre de la Trentasisena pel Braç Militar i l'onze de setembre de 1714 lluità al costat del conseller en cap, seguint la senyera de Santa Eulàlia. Fou un dels detinguts després de la caiguda de Barcelona⁸. Els seus bens estaven en segrest per l'administració reial, quan va fer testament el 1724, un any abans de que se signés la pau de Viena, entre Felip V i Carles d'Àustria, però quan va morir, el 1741, la seva riquesa no era menystenible. És interessant constatar que el seu patrimoni urbà i rural a les comarques barcelonines sembla més important que les seves senyories a les terres de Ponent, on Margalef era

6. José María ALOS i DOU, *Indice y extractos de las pruebas de los caballeros y señoras del hábito de san Juan en el Priorato de Cataluña*, Barcelona 1925, pp. 94-95.

7. Sobre Carles Fiveller, MORALES ROCA, «Historia», pp. 334-336. Sobre els acadèmics citats, Josep Rafel CARRERAS i BULBENA, «Constitució i actes conservades de l'Acadèmia Desconfiada...», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras*, tomos X-XI (1921-1922), pp. 260 i ss. (Rubí), 271 (Ferran) i 306 (Ferran i Fiveller).

8. Antoni PORTA BERGADÀ, *La victòria catalana de 1705*, Barcelona 1984, p. 291. Santiago ALBERTÍ, *L'Onze de Setembre*, Barcelona 1964, pp. 130, 146 i 345. Mateo BRUGUERA, *Historia ... sitio de Barcelona*, Barcelona 1871, II, p. 358.

un «terme rònc molt gran» i Almenara Alta constava només de quatre cases que no produïen gaire al seu senyor⁹.

La posició política de Carles de Fiveller el va apartar de la vida municipal després de la victòria borbònica. Però la família trobà el seu espai en institucions culturals o socials creades per la societat catalana al marge del règim de la Nova Planta. I una d'aquestes institucions fou l'Acadèmia «sense nom», sucesora dels Desconfiats i restaurada a partir de 1729.

Dos anys després, el 1731, era acceptat com acadèmic don Joan de Fiveller i Rubí, el mateix dia que una altre personatge de nissaga austriacista: don Josep de Pinós, marquès de Barberà. Suposem que Joan de Fiveller era aleshores força jove; només tenia 17 anys, segons les dades del testament del seu pare. Va tenir una certa activitat durant els anys següents, al menys fins 1740, però després desapareix de les actes i no consta en la «serie de los individuos de esta Real Academia» que figura en el primer volum de les *Memorias*¹⁰

Més endavant, don Joan de Fiveller i Rubí participà en la formació de la Junta de Comerç de Barcelona (1758); va col·laborar en la redacció de les seves ordenances i va ser elegit per ocupar una de les places de cavaller hisendat de la Junta, càrrec que va exercir de 1758 a 1765. Aquestes places jugaren un paper de certa importància en la projecció pública de la noblesa catalana en el segle XVIII¹¹. De 1768 a 1790, ininterrompudament, fou cavaller hisendat un cosí de don Joan, Francesc de Dusai i Fiveller, un dels fundadors de l'Acadèmia de Ciències i Arts. El lligam entre àmbdues famílies es confirmà quan el fill del citat, Francesc Dusai i Mari, que havia esdevingut el 1796 primer marquès de Monistrol d'Anoia¹², es casà el 1801 amb Josepa de Fiveller i Bru.

9. Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (AHPB). Notari Bartomeu Cerveró. Manual de Testaments (1705-1746), fols. 419 i ss. Del mateix notari, Plec d'inventaris, 25 juny 1741.

10. J. MIRET i SANS, «Dos siglos de vida acadèmica», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras*, tomo IX (1917-1920), pp. 15-19.

11. Pere MOLAS RIBALTA, *Comerç i estructura social a Catalunya i València als segles XVII i XVIII*, Barcelona 1977, p. 268. A més, un parent de la banda d'Agramunt, Antoni de Siscar i de Fiveller va ser assessor del Consolat de Comerç de 1763 a 1789.

12. Una breu semblança del personatge a José BALARI i JOVANY, *Historia de la Real Academia de Ciencias y Artes*, Barcelona 1895, pp. 60-63.

Joan de Fiveller i Rubí s'havia casat amb Maria Antònia Bru el 1751. Coneixem bé el procés d'ascens social dels Bru al llarg dels segles. Havien estat mercaders de Vic, ascendits a ciutadans en el segle XVI, i a cavallers i nobles en el XVII. Eren senyors del castell de Tona i dels delmes de sant Esteve de Granollers, a la mateixa comarca d'Osona. La família va adquirir a Teià una important casa, la dels Girón de Rebolledo, que va esdevenir la casa Bru¹³; ja hem vist que a Teià els Fiveller posseïen la casa Roudors. Lluís de Bru i Canta, formà part del primer equip municipal borbònic de Barcelona el 1714. La seva neta, Maria Antònia de Bru i Descatllar¹⁴, va ser la muller de Joan de Fiveller i Rubí.

Temps a venir, el baró de Maldà, ens va deixar un retrat laudatori dels dos esposos, com un matrimoni modèlic: «uns casats tan units», va escriure a la mort de don Joan, el novembre de 1799. Pel baró, Joan de Fiveller i Rubí havia estat, «a més de tan bon cristià, un verdader català i honor de la pàtria»¹⁵.

La descendència del matrimoni Fiveller Bru és també un bon exemple del comportament familiar de la noblesa. Dos dels fills petits, Diego i Gaspar, varen ingressar, com havia fet el seu avi, en l'orde de sant Joan de Jerusalem. I ho varen fer a una edat ben primerenca, Diego (nascut el 1763) als set anys i Gaspar (nascut el 1768) als dotze¹⁶. També s'encaminaren vers la carrera militar. Gaspar era «lo més galant cadet de guàrdies espanyoles» entre els cavallers catalans el 1784, en opinió de Maldà. Tots dos germans lluitaren contra els francesos durant la Guerra Gran. Diego va caure presoner, i va haver de ser rescatat per 6.000 lliures. Anys després, l'abril de

13. MORALES ROCA, *Próceres*, I, p. 167. Del mateix, *Ciudadanos y burgeses honrados habilitados como síndicos del Brazo real ... siglos XV y XVI*, Madrid 1995, pp. 79-80. També, «Historia», p. 314.

14. En aquests moments, a mitjans segle, els parents dels Fiveller ja ocupaven càrrecs a l'administració borbònica. Un germà de la núvia, Josep, va ser alcalde major d'Agramunt (1752-1757). Succeïa precisament un altre parent, Ramon Siscar i Fiveller, que ho havia estat desde 1743. Dec aquesta notícia a Rafael CERRO, el qual està preparant una tesis doctoral sobre els Alcaldes Majors de Catalunya.

15. Rafel d'AMAT i CORTADA, Baró de MALDÀ, *Calaix de Sastre*. Selecció i edició de Ramon BOIXAREU, Curial. Edicions catalanes, IV (1798-1799), Barcelona 1990, pp. 256-257.

16. ALOS i DOU, op. cit. p.95. Un parent de part de mare, Manuel Bru i Canta havia estat admés a l'orde el 1681.

1808, Gaspar va ser ferit durant un incident amb les tropes franceses que havien ocupat Barcelona¹⁷. Tots dos germans arribaren a generals: Diego a mariscal de camp i Gaspar a brigadier.

Seguint un comportament clàssic de les famílies nobiliàries, un tercer germà va seguir la carrera de les dignitats eclesiàstiques. Era el «capellà» Agustí Fiveller, nascut el 1761, que defensà les seves conclusions de filosofia (seguides de la corresponent i brillant festa familiar) a l'església de la Mercé el 1789; era també el canonge de Barcelona que tocava la flauta i el contrabaix a les festes de nocces celebrades en la torre del marquès de Castellbell l'any 1798¹⁸. Arribà a ser degà del capítol de la catedral de Barcelona i a principis del segle XIX havia estat nomenat vicari general de l'exèrcit. I encara li quedaven honors i dignitats per obtenir, com veurem més endavant.

Per altra banda el casament de les filles reforçà els lligams dels Fiveller amb altres famílies de la noblesa catalana. Maria Antònia es va casar amb Francesc Gaietà Planella, comte de Llar. Maria Lluïsa deixà el convent de Jonqueres el 1792 per casar-se amb el cavaller de Vic, Joan Parrella¹⁹. I Maria Francesca havia fet el gran casament, el 1779, amb «l'excel·lentíssim senyor oncle» del baró de Maldà, és a dir, amb el virrei, o millor dit l'ex virrei Amat, don Manuel d'Amat i Junyent. El matrimoni va durar poc. L'antic virrei del Perú va morir el 1782 i la seva muller, molt més jove, no el va sobreviure molt temps. Donya Francesca de Fiveller i Bru va morir a conseqüència d'un atac de feridura l'any 1791²⁰.

Pel que fa a l'hereu de la nissaga, don Joan Antoni Fiveller i Bru, nascut el 1758, després d'un prometatge de dos anys, va contraure matrimoni l'onze de juliol de 1784 amb la pubilla Darnius. La celebració, segons explica Maldà, va ser esplèndida, amb 68 coberts, «profús refresc i ball» a can Fiveller, i un «gran visitón ... ab convit general de tota la noblesa i guarnició» cinc dies després a can Darnius²¹. Però, qui era la pubilla Darnius?

17. *Calaix de sastre*, I, p. 184, II, pp. 147, 159 i 168, III, p. 41, VIII, p. 35.

18. *Ibidem*. I, i IV pp. 30 i 129, «amb lo contrabaix fent rum rum».

19. Sobre aquesta família, MORALES ROCA, *Próceres*, II, p. 25.

20. *Calaix de Sastre*, I, pp. 78-79 (Maria Francesca) i II, p. 18 (Maria Lluïsa). També Alfredo SAENZ RICO, *El Virrey Amat*, II, Barcelona 1967, pp. 530 i ss. «Las bodas tardías».

21. *Calaix de sastre*, I, pp. 134-135.

Un altra vegada hem de seguir l'evolució d'una família de la noblesa catalana durant l'Edat Moderna; al menys des de 1562, data en la qual Felip d'Ardena, donzell d'Illa, al Roselló, es va casar amb Madalena, hereva de la senyoria de Darnius, a l'Alt Empordà. El seu besnet, Josep d'Ardena, fou un dels principals comandants catalans durant la guerra dels Segadors, exclòs del perdó reial el 1652, i agraciat pel rei de França amb el títol de vescomte d'Illes. Morí a Perpinyà el 1671, i el seu fill, també general de Lluís XIV, va fer-ho deu anys després, sense deixar successió. Les senyories d'Illes i de Darnius varen passar, per via matrimonial, a un altre llinatge. Maria Ignàsia d'Ardena s'havia casat el 1663 amb el cavaller de Barcelona, Francesc de Taverner i Rubí²². El cognom del nou senyor de Darnius ens indica que ens movem dins un món relativament tancat, ja que els Taverner eren cosins dels Rubí, i a través d'altres famílies també tenien lligams de parentiu amb els Fiveller.

La història dels Taverner ens presenta un procés d'ascens social molt semblant al que ja hem vist amb els Bru. Havien ingressat el 1547 en la matrícula de mercaders de Barcelona, el 1586 havien ascendit a la condició de ciutadans honrats, i el 1599 a la de cavallers. També s'havien convertit en senyors jurisdiccionals a l'obtenir el domini de Montornés i Vallromanes, on a principis del XVIII varen fer construir l'anomenada Torre Tavernera. Cent anys abans ja estaven ben integrats en l'estament militar. Miquel Joan Taverner destacava en les justes de la confraria de sant Jordi²³.

A diferència de Josep d'Ardena, els Taverner i Rubí, i després d'aquests els Taverners d'Ardena, foren fidels seguidors del monarca que residia a Madrid. Miquel Joan de Taverner i Rubí, canceller de Catalunya desde 1689 i bisbe de Girona desde 1699, es significà com un dels puntals del partit borbònic a Catalunya durant els primers anys del regnat de Felip V²⁴. El seu germà Francesc, el nou senyor de

22. MORALES ROCA, *Próceres*, I, p. 139.

23. MORALES ROCA, *Próceres*, II, pp. 115-116. Es pot seguir l'evolució familiar a través del *Manual de Novells Ardits* i el *Dietari de la Generalitat de Catalunya*. Per la seva participació en justes i torneigs vegeu l'article d'Agustí DURAN i SANPERE inclòs a *Barcelona i la seva Història*, Barcelona 1973, II, pp. 227 i ss. Armand de FLUVIÀ dóna una relació exacta dels senyors del castell de Montornés a l'obra *Els castells catalans*, Rafel Dalmau editor, Barcelona 1989, II, p. 296.

Darnius, havia estat conseller en cap de la ciutat de Barcelona durant l'asedi i conquesta de la ciutat pels francesos l'any 1697. El fill gran d'aquest, Miquel Joan Taverner (o Tavener-Montornés) i d'Ardena, va servir com mestre de camp de l'exèrcit reial, i va augmentar la seva posició social a l'ingressar en els rengles de la noblesa titulada, amb el títol de comte de Darnius, concedit per privilegi de 13 de març de 1692.

Aquest títol fou portat sucesivament, per manca de successió, per tres germans Taverner i Ardena: Miquel Joan (mort el 1708), Oleguer (mort el 1727) i Bernardí, cavaller de sant Joan el 1697 (el qual va testar el 1743). Dos altres germans, Josep i Fèlix foren canonges de Barcelona i posteriorment foren ascendits a la dignitat de prelats: el primer va succeir el seu oncle com bisbe de Girona (quan aquest fou designat per la seu tarragonina), i el segon fou abat del monestir de Sant Salvador de Breda. Tots ells foren «botiflers» i el 1705 acompanyaren el darrer virrei borbònic en la seva marxa²⁵. Els tres germans militars van fer tota la guerra en el bàndol borbònic i participaren en importants batalles. Oleguer, que era coronel de cavalleria, s'enorgullia d'haver pres part en l'assalt de la bretxa de Barcelona el 1714. El germà petit, Bernardí, va arribar a ser gentilhome del rei durant el conflicte²⁶.

Però Taverner d'Ardena és també un cognom ben present en la Història de l'Acadèmia de Bones Lletres i de l'erudició catalana de la primera part del segle XVIII. El canonge Josep Taverner (i no el seu germà el comte) va ser un dels primers acadèmics desconfiats el 1700. La seva obra erudita és ben coneguda, i la resumeix bé Torres Amat. L'estada al Roselló durant la guerra li va permetre eixamplar les seves recerques i a Paris va obtenir una còpia de la Crònica de Puja-des. Ens ha deixat manuscrits uns estudis sobre la Història dels comtats de Rosselló i d'Empúries²⁷.

24. Joaquim ALBAREDA, *Els catalans i Felip V. De la conspiració a la revolta*, Vic 1993.

25. Francesc de CASTELLVÍ, *Narraciones Históricas*, I, Madrid 1997, p. 620. «Se ausentaron de Barcelona y siguieron las banderas del rey Felipe». Hi havia, a més, un Francesc Taverner, abat de la col·legiata de sant Feliu, de Girona.

26. Archivo Histórico Nacional (AHN). Consejos suprimidos. Leg. 18531. Relació de mèrits impresa de la família Taverner d'Ardena.

27. CARRERAS BULBENA, op. cit. p. 275. TORRES AMAT, *Diccionario crítico de los escritores catalanes*, edició facsímil, Barcelona 1973. p. 611.

El seu germà el comte Oleguer, que no va arribar a formar part de l'Acadèmia (segurament perquè va morir el 1726), és l'autor d'un mapa del Principat de Catalunya, fet amb finalitat militar i dedicat a Lluís XIV. El mapa manifestava un interès especial per les vies de comunicació i es completava amb una «Guía de los caminos más principales... así carreteros como más quebrados»²⁸. També deixà materials d'Història de la noblesa, que foren utilitzats posteriorment per l'acadèmic, Garma i Duran, en la seva *Adarga catalana*.

La vinculació dels Darnius amb l'Acadèmia no es va interrompre. El quart comte, Bernardí Lluís de Taverner i Còdol (1732-1794), va ingressar en la institució el 1756. L'any 1757 va presentar una disertació sobre la Història dels comtes del Rossello. Dos anys després va participar en els treballs realitzats amb motiu de la mort de Ferran VI, però aviat es va desentendre de la vida corporativa²⁹. El 1762 va ser nomenat agutzil major de la Reial Audiència, un càrrec al que també aspiraven altres acadèmics, com Ramon de Ponsich, Francesc Xavier Garma i Duran, i Josep Portell i Peyri, tots ells regidors de l'Ajuntament; el darrer feia valer precisament la seva condició d'acadèmic com a mèrit³⁰. El quart comte de Darnius va ser també, de 1758 a 1765, cavaller hisendat de la Junta de Comerç. Fou col·lega per tant de don Joan de Fiveller i Rubí, del qual va arribar a ser consogre, quan la seva filla, Maria Bernardina (1760-1834), la pubilla Darnius, es va casar el 1784 amb Joan Antoni Fiveller i Bru³¹.

La successió en els béns dels Ardena havia estat impugnada, desde 1682, per una altra branca de la família, la que havia obtingut, també per medi d'un matrimoni, el títol de baró d'Albi. El procés va arribar al seu descapdellament poc després de la celebració del matrimoni Fiveller Taverner. Després d'haver-se a vist a la sala de l'Audiència que presidia el magistrat don Miquel de Magarola —un altre acadèmic—, el litigi havia arribat el 1791 al Consell de Castella,

28. TORRES AMAT, p. 46. Ignasi M. COLOMER i PRESES, *Cartografia de Catalunya i dels Països Catalans*, Barcelona 1989, nos. 56-61.

29. MIRET i SANS, pp. 92 i 94.

30. AHN. Consejos suprimidos. Leg. 18531. Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), Audiència, volum 802. Consultas de 1762, fols. 121-135. Relació d'aspirants al càrrec.

31. AHPB. Notari Miquel Angel Arnús Pla. Rubrica Mauualis anni 1784. fol. 183. Capitulacions Matrimonials.

aleshores tribunal suprem de la part europea de la Monarquia³². Per tal de seguir el plet, el comte de Darnius, amb la filla i el gendre Fiveller, feren una llarga estada a Madrid. Van fer el viatge passant per València, on una germana de donya Bernardina estava casada amb un noble de la família Escrivà. El comte Bernardí de Darnius va morir el 1794 sense veure la fi del plet. El novembre de 1795 don Joan Antoni i donya Bernardina varen realitzar un segon viatge a Madrid. Varen aprofitar l'avinentesa per deixar el seu fill segon, que portava el nom familiar de Bernardí, en el col·legi de sant Pau de València³³. En aquell moment semblava que el baró d'Albi guanyaria el plet, però la decisió final, que va tenir lloc el 1797, va ser favorable al matrimoni Fiveller d'Ardena. Joan Antoni Fivaller, que a Almenara Alta senyorejava sobre 14 veïns, havia passat a tenir més de mil vassalls: 546 entre Montornés i Vallromanes i 507 a Darnius, segons les dades del cens de Floridablanca³⁴. I això no era tot.

El marquès de Vil·lel

No fou el títol de comte de Darnius el primer que va portar Joan Antoni Fiveller, com a conseqüència del seu matrimoni. La seva muller havia heretat de la seva mare un altre títol nobiliari: el de marquès de Vil·lel.

Vil·lel era prou lluny de Darnius i d'Almenara Alta. Vil·lel de Mesa formava part d'un territori amb el que finia la titulació múltiple dels monarques hispànics: la senyoria de Molina, en els límits de Castella amb Aragó. El títol de marquès de Vil·lel era una mica més antic que el de comte de Darnius, però no gaire. Havia estat concedit per Carles II el 1679³⁵, sobre la base d'una senyoria ja existent. La

32. Archivo Histórico Nacional. Consejo de Castilla, *Indice de los pleitos sobre mayorazgos, estados y señoríos*, Madrid 1928, n.º 3167.

33. *Calaix de sastre*, III, p. 66, IV, p. 189 i V, pp. 235 i 252.

34. Josep IGLESIES, *El cens del comte de Floridablanca. 1787. Part de Catalunya*, Fundació Vives Casajuana, Barcelona 1969, I, p. 92 i II, pp. 39 i 66.

35. José BERNI i CATALÁ, *Observaciones sobre los Títulos de Castilla, 1769*, reedició facsímil, València 1997, p. 374. Marqués de Vil·lel. «El primero fue don Juan Antonio de Andrade y Funes». Antonio RAMOS, *Corrección al Dr. Berni*, Málaga 1777, p. 139.

història dels marquesos de Vil·lel —que aquí no detallaré— és també un procés d'aliances matrimonials, ascens social i servei a la monarquia a la Corona de Castella. El títol havia arribat a la pubilla Darnius a través d'una política matrimonial complexa. La seva mare, Josefa Joaquina González de la Cámara y Andrade, no va heretar-lo fins 1784. Quatre anys després el comte de Darnius va demanar còpia autoritzada del títol, alegant que l'original havia estat cremat a Vil·lel durant la guerra de Successió. Per mort de la marquesa, el 1792 es va estendre el nou títol en favor de donya Maria Bernardina i de don Joan Antoni Fivaller com el seu marit³⁶. El marquès de Vil·lel posseïa també títols de regidor perpetu dels ajuntaments de Molina de Aragó i la senyoria d'Algar, una petita població tocant a Vil·lel. El seu llinatge era un dels privilegiats de la ciutat de Sòria.

El nou marquès de Vil·lel començava una important trajectòria en l'escena política catalana. El 1792 havia estat nomenat regidor supernumerari de l'Ajuntament de Barcelona, i dos anys més tard va passar a numerari. En els anys següents feren el mateix camí dos cosins: Francesc Dusai, marquès de Monistrol el 1796, i Carles de Rocabrúna i Taverner el 1797³⁷. La família disposava de connexions a la Cort. Amb motiu de la jura del nou rei Carles IV, el 1789, el comte de Darnius havia estat agraciat amb el títol de gentilhome de cambra del rei. Vil·lel va obtenir la mateixa dignitat el 1794 i es posà la clau daurada, indicativa de la seva condició, en una cerimònia compartida amb els seus col·legues de consistori municipal, el marquès de Castellbell i el comte de Creixell, que fruïen de la mateixa distinció³⁸.

L'arribada del nou marquès de Vil·lel a la vida pública va coincidir amb una ampliació de la limitada escena política catalana. Per fer front a la guerra amb la Convenció republicana francesa, ja no n'hi havia prou amb les institucions ordinàries, com els Ajuntaments. El 1793 les mateixes autoritats apel·laren a la col·laboració de la noblesa i dels gremis. Dues reunions de la noblesa van tenir lloc precisament a la casa Darnius. El comte i el marquès de Vil·lel, sogre i

36. ACA, Audiencia. Volum 992. «Real título de marqués de la Villa de Vil·lel a favor de D. Juan Antonio Fivaller y Bru, en representación de su muger, D^a. María Bernardina de Ardena González».

37. Armando de FLUVIA ESCORSA, «Índice de los cargos y empleos del antiguo Ayuntamiento de Barcelona», Ayuntamiento de Barcelona, *Documentos y estudios*, XIII, Barcelona 1964, pp. 236 i 239.

38. *Calaix de Sastre*, II, p. 175.

gendre, formaren part de la Junta de comissionats de Barcelona que havia d'organitzar l'esforç de guerra. Darnius va entrar-hi precisament substituint un cunyat de Fiveller, el comte de Llar, que s'excusà per manca de salut. El comte de Darnius, que aleshores tenia 61 anys, va tenir un paper força actiu en el moviment, com coronel del regiment de voluntaris del cos de la noblesa. El setembre de 1793 va marxar al Rosselló i allí hi va morir a començament de febrer de 1794³⁹. Vil·lel va ser el capità de la companyia dels sabaters i posteriorment va ser un dels representants de Barcelona en la Junta del Principat que es reuní a Girona el desembre de 1794 per assessorar el capità general. Era una junta en la que es reuniren cognoms dels «notables» de diferents parts de Catalunya. Molts d'aquests cognoms estigueren en un o altre moment presents en la vida de l'Acadèmia, com Bofarull de Reus, Moixó, i Vega i Sentmenat, de Cervera, etc⁴⁰.

Fiveller vist per Maldà

El *Calaix de Sastre* del baró de Maldà ens ofereix molta informació sobre la vida social del marquès de Vil·lel en els darrers anys del segle XVIII. L'aristòcrata mantenia una bona relació amb les autoritats militars. L'octubre de 1795 va oferir un esplèndid convit al qual assistiren el capità general sortint, Urrutia, l'entrant, Agustí de Lancaster, i el governador de Barcelona (i futur capità general), comte de Santa Clara (un Bassecourt). El desembre de 1798, vestit amb uniforme de gentilhome, i en un cotxe de sis cavalls, Vil·lel acompanyà el mateix Lancaster a les festes de la torre del marquès de Castellbell⁴¹.

Els Fiveller residien a l'antiga casa Bru, al carrer Ample. Però el matrimoni es traslladà al palau dels comtes de Darnius al carrer dels

39. P. VOLTES BOU. «La Junta de Comisionados de Barcelona y su circunstancia social e ideológica», en *Estudios de la Guerra de la Independencia*, Zaragoza 1964, I, en especial pp. 318-320, segons la informació del Baró de Maldà.

40. Angel OSSORIO GALLARDO, *Historia del pensamiento político catalán durante la guerra de España con la República francesa (1793-1795)*, Madrid 1913, pp. 30 i 164-165. *Calaix de sastre*, II, 1793, 10 d'agost i 20 de setembre.

41. *Calaix de Sastre*, II, p. 63 i IV, pp. 127-128.

Banys Nous, quan tornaren a Barcelona l'octubre de 1798⁴². Allí hi mantingueren una tertúlia continuada. Els joves de la noblesa hi havien celebrat, en absència dels seus propietaris, els balls de Carnaval aquell mateix any⁴³. Els marquesos disposaven pel seu esbarjo de la Torre dels Lleons o de Darnius a Esplugues, que era una herència dels Taverner⁴⁴. Vil·lel va exercir també, en els primers anys del segle XIX, la presidència d'algunes institucions religioses, com l'Obra de la Parròquia del Pi⁴⁵, i la confraria de la Soledat, pròpia de la noblesa de Barcelona.

El baró de Maldà no veia amb simpatia l'ascens social del marquès de Vil·lel. Fiveller era partidari de tancar el fossar de la parròquia del Pi, que estava al darrera de la casa Darnius. Aquesta idea sintonitzava perfectament amb la política il·lustrada en qüestió de cementiris, una línia que ja havia impulsat a Barcelona el bisbe Climent. Però per Maldà, l'interès del marquès obeïa al desig de tenir un espai per les carrosses i cotxes dels assistents a la seva tertúlia⁴⁶. Per don Rafel d'Amat, Fiveller, que ocupava un lloc important dins la jerarquia social de la parròquia, com «tant distingit veí regidor i obrer principal», era «lo cap o motor» dels projectes de supressió del fossar. Era un «dels acèrrims amb los moderns del dia», el perseguidor del fossar, que perillava si el marquès tornava d'un nou viatge de Madrid. Efectivament quan, a la seva tornada el 1806, el marquès es va trobar altra vegada el fossar al davant, no parà de moure els jutges de l'Audiència, per obtenir-ne la supressió. El baró rondinava que Vil·lel «furgarà luego que vaja fora lo fossar, que no sent-hi ell se queda com estava»⁴⁷.

42. Maldà recull la brama de que l'edifici estava ocupat per un follet. *Calaix de sastre*, IV, p. 118.

43. *Ibidem*, III, p. 175, «los senyors hereus de les cases principals del cos de la noblesa».

44. *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*, volum VIII, Barcelona 1982, p. 476. Els Darnius posseïen també a Esplugues l'hostal de la «quadra» de Picalquers.

45. *Calaix de sastre*, V, p. 280, VI, p. 43 (Obrer primer) i 180 (Obrer principal).

46. Per exemple, *Ibidem*, V, p. 192. «Vol tenir exida dels seus cotxes al fossar del Pi, pels qui van diariament a la tertúlia de la senyora pubilla marquesa». També VII, p. 27 novembre 1806: «per tenir una bona plaça per los cotxes de sa senyora i prole ... i los demés en les nits de tertúlia».

47. *Ibidem*, VI, pp. 261, 268. VII, pp. 118, 130, 200, 224.

El motiu del viatge a Madrid encara faria enfadar més el baró de Maldà. El 20 de maig de 1803 els marquesos marxaven cap a la Cort «amb prou soroll d'esquelles i picarols». Farien el viatge passant per les seves terres de Vilel. La seva finalitat era, no gensmenys, l'obtenció del títol de grande d'Espanya⁴⁸. L'estada a la cort de Carles IV i de Godoy va durar tres anys. El baró de Maldà comentava, sempre amb poca simpatia, la lentitud de les gestions, i l'endeutament que suposava tot l'esforç. L'agost de 1805 creia que els marquesos tornarien fracassats:

*presto arribarà lo grande de casa seva en Barcelona i no de Madrid, per més sol·licitacions, pasos i empenyos que ha fet ... ab sa senyora marquesa i família*⁴⁹.

Pitjor encara, els Vilel i Darnius tornarien empenyats, per les despeses fetes per l'obtenció de la cobejada dignitat: «veus aquí tota sa grandesa en que ha parat, ab més deutes que diners»⁵⁰.

Però les bones relacions a la cort varen acabar donant a Fiveller la distinció cobejada, el 1806. Prou se'n dolia el baró de Maldà, que amb amarga ironia escrivia:

serà cosa de tenir-se que eixamplar lo portal de sant Antoni quan entrien per est a Barcelona los nous grandes d'Espanya ... ab tots los honors corresponents a grandesa.

I no faltava la menció del contrast amb l'austeritat del pare, que s'havia acontentat amb ser don Joan Fiveller. També insistia Maldà en les despeses fetes («ell es *grande*, però costat-li sumes immenses, prou empenyat, i que costarà prou de desempenyar-se»), recordava que encara s'havien de pagar deutes dels Darnius i desitjava, amb la boca petita, «que la grandesa no els sia pobresa»⁵¹. La

48. Ibidem, VI, pp. 216-217. Ja abans s'havia referit Maldà amb sarcasme a la qüestió: «ha fet la grandesa en lo capaç patio o zaguán de sa casa o Darnius» (VI, p. 192).

49. Ibidem, VII, p. 118 (23 agost 1805).

50. Ibidem, VII, p. 118. «Ab lo molt que ha gastat a Madrid per lo logro de la grandesa que no ha conseguida, prou empenyat» (23 agost 1805).

51. Ibidem, VII, p. 176 (19 juny 1806) i 200-201 (octubre).

paraula grandesa és present amb doble sentit quasi en cada referència que Maldà fa als seus veïns més enlairats socialment.

A la cort els Fiveller havien concertat el matrimoni del seu hereu, Joan Antoni de Fiveller i Taverner, amb una dama de l'aristocràcia castellana. La núvia, donya Soledad Centurión y Orovio també concentrava diferents títols de la Corona de Castella: era marquesa de Lapilla, Paredes y Monasterio. Després del matrimoni el nuvi apareix citat amb el títol de marquès de Paredes. Maldà es va trobar els nous «grandes i grandeses», pares, fill, núvia i altres parents (incloent-hi el canonge Fiveller) tot passejant per Esplugues, la tardor de 1807, i seguiren la passejada plegats, «acompanyats de tanta grandesa»⁵².

Villel havia esdevingut regidor degà de l'Ajuntament de Barcelona el 1806, per dimissió del comte de Creixell, un altre acadèmic. Sembla haver estat prou identificat amb el patrocini de l'home fort del govern d'Espanya, Manuel Godoy, que possiblement va afavorir el seu enaltiment en la jerarquia nobiliària. El marquès s'interessà per la construcció d'un obelisc o piràmide a la Rambla, al Pla de la Boqueria, en commemoració de la visita reial de 1802⁵³. Era un projecte que interessava Godoy, el qual n'havia presidit la col·locació de la primera pedra. El marquès el va fer finançar mitjançant un impost sobre el preu de la carn (cosa prou greu en un moment de crisi econòmica i social), però l'obelisc no va arribar a ser construït⁵⁴. A principis de 1807, quan Godoy va assumir el títol d'almirall general de tota la monarquia, Fiveller va suggerir la celebració d'un gran ball de la noblesa al Saló de Cent per tal de solemnitzar l'ocasió, i així es va dur a efecte⁵⁵. Godoy tenia des de 1804 el títol de regidor preeminent i

52. *Ibidem*, VII, p. 257-259. La marquesa de Villel (a la que Maldà a vegades anomena «la grandesa») li parla en castellà i el marquès en català.

53. Sobre aquesta visita, María Angeles PEREZ SAMPER, *Barcelona Corte. La visita de Carlos IV en 1802*, Universitat de Barcelona 1973. I abans, Carlos CID PRIEGO, «El Arte barcelonés y las visitas reales de 1802», *Hispania*, Madrid, 1955, pp. 231 i ss. Villel havia estat un dels vocals de la «comisión de obsequios» de l'Ajuntament.

54. *Calaix de sastre*, VII, p. 184. «Ha sigut l'home de l'obelisco o piràmide de la Rambla» (11 agost 1806). CARRERA PUJAL, *La Barcelona del segle XVIII*, Barcelona 1951, I, pp. 526-528.

55. *Calaix de sastre*, VII, p. 220. «l'excel·lentíssim senyor grande, antes senyoria, lo marquès de Villel i comte de Darnius, que perora bé en les juntes» (3 febrer 1807).

hereditari de l'Ajuntament de Barcelona, a petició d'aquest, feta durant la visita reial⁵⁶. També s'afegí a la felicitació del nou almirall l'Acadèmia de Bones Lletres, la qual l'havia elegit president el 1794⁵⁷.

A punt de morir

Don Joan Antoni de Fiveller era, doncs, el regidor degà de l'Ajuntament l'any de 1808 i havia de fer honor al càrrec. El mes de febrer va anar fins Mataró per rebre la reina d'Etrúria, filla de Carles IV, que venia d'Itàlia⁵⁸. El mes següent va haver d'allotjar el general francès Duhesme, que, segons Maldà se li bevia el vi de Teià. Va organitzar un ball en honor dels generals francesos, en el qual va participar la noblesa i l'oficialitat espanyola⁵⁹. Les autoritats napoleòniques estaven interessades, lògicament, en conèixer i captar el regidor degà. Els informes del cònsol francès el presenten com un home honest, però poc cultivat, inclinat als «prejudicis del seu país» i a la influència del clergat, és a dir, un home de clares posicions conservadores. No és estrany que fugís de Barcelona i s'incorporés al moviment de resistència. Duhesme havia intentat captar-lo per la causa francesa, oferint-li el càrrec de «Maire» i la Legió d'Honor. Canviant de tàctica, el va acusar de tenir familiars entre els insurgents. Villel s'en va anar de Barcelona el 10 de juliol, després d'adreçar una carta als seus companys de consistori. La seva casa va ser ocupada pels francesos deu dies després⁶⁰. El baró de Maldà, que també havia fugit de Barcelona, va trobar a Vic la marquesa i l'hereu, el marquès de Paredes, aquest darrer «prou alvorotat» i vestit de traginer⁶¹.

56. FLUVIÀ, p. 248. També era regidor de Reus i de Mataró.

57. MIRET i SANS, «Dos siglos de vida académica», pp. 171. 176 i 188. Durant la visita reial Godoy no va trobar temps per presidir una sessió de l'Acadèmia.

58. *Calaix de sastre*, VIII, 22 gener 1808.

59. Joan MERCADER RIBA, *Catalunya i l'Imperi napoleònic*, Abadia de Montserrat 1978, p. 18.

60. Maties RAMISA, *Els catalans i el domini napoleònic*, Abadia de Montserrat 1995, p. 183. MERCADER, p. 38-39, seguint la clàssica *Barcelona cautiva* de Raimon Ferrer.

61. *Calaix de Sastre*, VIII, p. 99.

El marquès de Villem va formar part de la Junta superior del Principat, com representant del corregiment de Barcelona⁶². Més encara, la Junta el va designar per ser un dels dos delegats de Catalunya a la Suprema Junta Central, que es va constituir l'estiu de 1808. El seu company de delegació era el baró de Savassona. A la Junta de Catalunya va substituir Villem el regidor Josep Maria de Ponsic, de família d'acadèmics. A la Central el marquès va formar part de la important comissió d'estat, presidida pel mateix comte de Florida-blanca⁶³.

Alguns dels vocals de la Junta Suprema foren enviats amb amplis poders a diferents territoris de la monarquia. Savassona va ser-ho al regne de València. Villem va anar en comissió a Cadis per organitzar l'esforç de guerra, però la seva actuació no va ser gens afortunada. L'episodi va ser prou comentat pels historiadors clàssics d'aquell conflicte bèlic. S'hi referí Jovellanos en la seva correspondència amb els mallorquins Tomás de Veri i el comte d'Ayamans, i en parlaren el comte de Toreno i Antonio Alcalá Galiano en les seves obres⁶⁴. De les seves informacions en surt el següent retrat. El nostre personatge s'havia significat en el si de la Junta Central entre els elements conservadors, oposats a les reformes. Se li concedia que tenia bona intenció, però no gaire intel·ligència. Sobre tot se li retreia una altivesa aristocràtica excessiva, un «entono de gran señor», combinada amb una moralitat tradicional («sobre devoto, despótico»), que volia imposar en l'àmbit públic i social d'aquell gran port. Es va posar a reformar els costums de la població gaditana en sentit rigorista, amb «provisiones sólo propias de un claustro», relatives al vestit i la conducta de les dones. Sobre tot el seu gran error va ser l'intentar prohibir dues realitats socials tan arrelades a Cadis com el Carnaval i el contraban. La reacció popular contra la seva gestió fou

62. Antoni MOLINER i PRADA, *La Catalunya resistent a la dominació francesa (1808-1812)*, edicions 62, Barcelona 1989.

63. J. CARRERA PUJAL, *Historia política de Cataluña en el siglo XIX*, Barcelona 1961, I, pp. 149 i ss.

64. JOVELLANOS, *Obras completas*, edició de José Miguel CASO, tomo V, *Correspondencia, 1808-1811*, Oviedo 1990, nos. 1780-1781. Conde de TORENO, *Historia del levantamiento, guerra y revolución de España*, Biblioteca de Autores Españoles, Madrid 1876, pp. 176-177. Antonio ALCALÁ GALIANO, *Obras escogidas*, I, Biblioteca de Autores Españoles, n.º. 83, Madrid 1955, pp. 58-60 i 364-366.

molt violenta. La notícia de l'arribada de tropes estrangeres va fer còrrer la brama de que volia lliurar la plaça als francesos. Un avalot popular, que l'acusava de traïdor, va estar a punt de costar-li la vida (22 de febrer de 1809). Les autoritats gaditanes aconseguiren salvar-lo, fent-lo refugiar en el convent dels caputxins. La Junta Central, a petició del mateix Villel, va obrir una investigació, de la que va sortir exonerat el 28 de març. L'Ajuntament de Cadis li va oferir aleshores un desgreuge públic, amb desfilada militar, teatre, música i ball⁶⁵. El marquès va poder tornar a Sevilla, on aleshores residia la Junta, i reprendre allí les seves activitats. Després de la dissolució de la Central, a principis de 1810, es reincorporà a la Junta del Principat, de la que va arribar a ser vicepresident l'any següent⁶⁶. El 1812, com altres nobles catalans, el trobem refugiat a les Illes Balears, concretament a Mahó.

Temps d'honors

La posició social del marquès de Villel es va enfortir amb la restauració del rei absolut el 1814. Ell era a Madrid, a la cort de Ferran VII, i s'excusà de reincorporar-se a l'Ajuntament de Barcelona, bo i oferint-se a actuar com el seu agent⁶⁷. A finals de l'any se li concedí la gran creu de l'orde de Carles III i tres anys després se li otorgaren honors de conseller d'estat⁶⁸.

Fou en aquesta circumstància política quan Fiveller i Bru va arribar a presidir l'Acadèmia de la que havia estat membre el seu pare. No era el seu primer contacte amb el món cultural i acadèmic. Havia estudiat filosofia al monestir de sant Pau del Camp, on el 1777, als 19 anys, va defensar unes conclusions de filosofia, ensems amb el

65. «Expediente formado en virtud de la real orden de la Suprema Junta Central ... para examinar la conducta del ... Marqués de Villel», a ACA, Junta Superior de Catalunya. Llig. 4. Citat per Georges DESDEVISSÉS du DEZERT, «La Junte Supérieure de la Catalogne», *Revue Hispanique*, XXII (1910), pp. 39-40. Entre els testimonis favorables hi havia Carlos de Witte, corregidor de Barcelona el 1808 i el català Carles Francesc Ameller, director del Col·legi de Cirurgia de Cadis.

66. DESDEVISSÉS, op. cit. p. 59.

67. Jaime CARRERA PUJAL, *Historia ... siglo XIX*, II, Barcelona 1959, pp. 7-9.

68. L'expedient de l'orde de Carles III és comentat per SÁNCHEZ de AGUERO, a la revista *Hidalguía*, V, 1957, pp. 563-569.

seu cosí, Francesc de Dusai i Mari. Nou anys més tard, el 1786, tots dos nobles van entrar a formar part de l'Acadèmia de Ciències. Fiveller va ser adscrit a la «direcció» d'Història Natural. Entre 1788 i 1793 va presentar-hi tres memòries —una d'elles sobre les ametistes del Montseny— i va arribar a ser president de la «direcció» entre 1800 i 1802⁶⁹. El 1797, durant una de les seves estades a Madrid, va aconseguir el nomenament d'acadèmic honorari de la Història, una distinció que compartien dos altres membres de la nostra corporació: el mateix Godoy i el marquès de las Amarillas⁷⁰.

Segons Vega i Sentmenat el marquès no era gaire afeccionat al treball d'arxiu, però s'hi va interessar per realitzar una biografia del seu avantpassat, el conseller en cap Joan de Fiveller⁷¹. El 3 de febrer de 1816 va ser elegit president de la Reial Acadèmia de Bones Lletres, a proposta de qui n'era vicepresident, el baró de Sarraí⁷². La Junta següent ja es va celebrar a casa del nou president. Villel va proposar la admissió de nous acadèmics, per revitalitzar la institució. Efectivament aquell any ingressaren en l'Acadèmia 20 nous membres, entre els quals hi havia un nebot del marquès, Ramon de Planella i Fiveller. També n'era parent Pere Melcior de Rocabruna i Taverner, abat de Besalú, acadèmic desde 1793⁷³. El 26 d'abril de 1820 fou elegit acadèmic el germà del president, el degà de la catedral Agustí de Fiveller i Bru. L'antic «capellànet» també havia fet una bona carrera a la cort. Era sumiller de cortina del rei, cavaller de l'orde de sant Jaume i ministre honorari del Consell d'Ordres militars desde 1819. L'Acadèmia es va valer de la seva influència a la Cort⁷⁴.

69. Josep IGLESIES FORT, *La Real Academia de Ciencias Naturales y Artes en el siglo XVIII*, Barcelona 1964, p. 192. *Nómina de la Real Academia de Ciencias y Artes*, Barcelona 1905-1906, pp. 57-58.

70. *Memorias de la Real Academia de la Historia*, IV, Madrid 1805, pp. XXIX-XXIII.

71. CARRERAS i BULBENA, «Estudis biogràfics d'alguns benemèrits patricis que il·lustren aquesta Acadèmia», *Boletín Real Academia de Buenas Letras*, nos. 98-99, p. 379.

72. La família Prats, que va ocupar ininterrompudament la secretaria de l'Audiència (MERCADER, *Felip V i Catalunya*, Barcelona 1968, pp. 52-53) va pertanyer també a l'Acadèmia durant tres generacions. Villel havia estat testimoni de les proves de cavaller de Carles III del baró de Sarraí.

73. CARRERAS BULBENA, *Boletín*, n.º. 98-99, pp. 304-305.

74. Vicente de CADENAS y VICENT, *Caballeros de la Orden de Santiago que efectuaron su ingreso durante el siglo XIX*, Madrid 1958, pp. 160-161.

També els fills del marquès estaven ben situats en els cercles superiors de l'estat, i concretament en la carrera militar. Joan Antoni Fiveller i Taverner, l'hereu, havia estat coronel durant la guerra del Francès. i Bernardí, el segon, havia arribat a brigadier. Una filla, Joaquina, va ingressar en l'orde carmelita (1815), apadrinada pel mateix rei⁷⁵.

La crònica acadèmica ens diu que el president Vilel va «assistir l'Acadèmia en sos mals temps» i que va organitzar un cicle de conferències històriques pel curs 1819-1820. Després de la restauració constitucional Fiveller deixà de presidir l'Acadèmia, que estigué a frec de desaparèixer⁷⁶. La institució va ser relançada per l'impuls d'un altre personatge que mereix la seva petita monografia: Josep Marià Cabanes i Escofet. Cabanes encarna també el procés de transició de l'absolutisme al liberalisme. Va passar de ser escrivà hereditari de l'Audiència i regidor perpetu de l'Ajuntament a alcalde constitucional de Barcelona durant el Trienni Liberal. Cabanes tenia clars i importants antecedents familiars a les acadèmies barcelonines (el seu pare havia estat membre de la de Ciències), i havia ingressat a la de Bones Lletres en la fornada de 1816, propiciada pel president Fiveller. També era acadèmic corresponent de la Història⁷⁷.

Durant la segona etapa absolutista del regnat de Ferran VII, el regidor degà de l'Ajuntament de Barcelona, va obtenir, el 1825, una «cèdula de preeminències» que l'autoritzava per no assistir a les sessions del consistori, bo i conservant tots els seus drets i honors⁷⁸. Però la revolta dels Malcontents el 1827 i la visita de Ferran VII a Barcelona, el tornaren a posar en un primer pla de la vida pública. Va encapçalar una comissió de l'Ajuntament que va anar a Tarragona per saludar el rei i va presidir, en virtut del seu títol de conseller d'estat honorari, una junta consultiva per la pacificació del Principat, ensems

75. Biblioteca de Catalunya. Fullets Bonsoms, n°. 6403. Institut Municipal d'Història. Joaquina FIVALLER i TAVERNER, *La esposa feliz, Drama epitalàmico en la solemne profesión y velo...*

76. CARRERAS BULBENA, *Boletín*, n°. 98-99, p. 380. MIRET i SANS, pp. 183-184.

77. CARRERAS BULBENA, *Boletín*, tomo XIV-XV, pp. 18-20. Antonio ELIAS de MOLINS, *Diccionario biográfico y bibliográfico de escritores y artistas catalanes del siglo XIX*, Barcelona 1889, I, pp. 341-342.

78. FLUVIÀ, «Índice», pp. 264-265.

amb el canceller de la universitat de Cervera, Ramon Llatzer de Dou, i l'arquebisbe de Tarragona⁷⁹.

L'escala dels honors va culminar per Joan Antoni Fiveller quan l'antiga senyoria d'Almenara Alta fou transformada en ducat el 1829. La nova titulació era oportuna perquè la muller, donya Bernardina va morir el 1834, i en conseqüència els títols de Darnius i de Vil·lel varen passar a l'hereu. En una generació posterior, en el darrer terç del segle XIX, els diferents títols, tant els heretats per Joan Antoni Fiveller i Taverner, com per la seva muller donya Soledad, foren distribuïts entre els diferents germans. Aleshores, truncada una vegada més la successió masculina, un nou matrimoni havia fet passar els títols dels Fiveller a una nova nissaga, aquesta vegada menorquina (els Martorell), una família que havia ingressat en la noblesa titulada en els darrers anys de l'Antic Règim⁸⁰.

Aquest Antic Règim era el món social i polític del nostre marquès, comte i duc. El 1832 havia regalat una bandera al batalló de voluntaris reialistes de Barcelona, fet que fou celebrat de manera solemne⁸¹. Els carlins varen pensar en ell per formar part de la Junta carlina del Principat, una institució en la qual hi eren presents parents bastant directes, com Josep M^o. Despujol i Joaquim Escrivà de Romani, tots dos casats amb germanes Dusai i Fiveller⁸².

Però la vida pública del duc d'Almenara Alta havia arribat a la seva fi. Ja el febrer de 1833, mig any abans de la mort de Ferran VII, una àmplia remodelació de l'Ajuntament de Barcelona havia fet nomenar un nou regidor degà, i l'any següent el municipi prenia una orientació constitucional. Don Joan Antoni es va retirar a Teià, i allí hi va morir el 1846. Encara podriem seguir la Història de la nissaga sota règim liberal, i comentar la seva vinculació amb una nova insti-

79. CARRERA PUJAL, pp. 211 i 217.

80. AHN. *Catálogo de ...Títulos y grandezas*. Madrid 1951-1954, II, p. 353. Martorell y de Fiveller. Un dels germans, que portava el nom de Bernardí, va rebre el títol de comte de Darnius el 1879.

81. Ferran de SAGARRA i de SISCAR, *La primera guerra carlina a Catalunya*, Barcelona 1935, II, p. 172. L'avi de Sagarra va compondre un himne per l'ocasió.

82. Josep M^o. MUNDET i GIFRE, *La primera guerra carlina a Catalunya*, Abadia de Montserrat, Barcelona 1990, p. El valencià Escrivà, que el 1823 havia esdevingut marquès de Monistrol era Taverner per part de mare, com a nebot de la pubilla Darnius.

tució catalana, l'Institut Agrícola de Sant Isidre⁸³, que avui té la seva seu a l'antiga casa Darnius, però desapareixen en la història d'aquest llinatge les relacions amb la nostra Acadèmia.

Acabaré amb una observació erudita, però necessària. La casualitat va fer que un financer i alt funcionari espanyol de l'època, José Martínez de Hervás, hagués obtingut el títol de marquès d'Almenara. El personatge va ser ministre de finances de Josep Bonaparte⁸⁴, i més endavant, conseller de finances de Ferran VII. Es a dir, que la seva màxima activitat pública coincideix amb la del nostre marquès de Vil·lel, i les confusions no manquen. Més encara, no molt lluny de Vil·lel de Mesa, però ja a l'Aragó, hi ha un altre poble de Vil·lel, relativament famós vers 1830 per haver estat el lloc de neixement de l'aleshores poderós ministre Calomarde⁸⁵.

Espero que del meu parlament se n'hagi després el sentit de l'evolució social d'un conjunt de famílies de la noblesa catalana i del seu significat dins la Història global del nostre país. Aquesta ha estat la meua intenció.

83. Montserrat CAMINAL, «La fundació de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, els seus homes i les seves activitats», *Recerques*, n.º. 22 (1989), pp. 117-136.

84. J. MERCADER RIBA, *José Bonaparte, rey de España (1808-1813). Estructura del estado español bonapartista*, Madrid 1983.

85. Ho fa constar Pío BAROJA a *La nave de los locos*, ed. Cátedra, Madrid 1987, p. 313. «El pueblo ilustrado por el nacimiento de Calomarde».

DISCURS DE RESPOSTA
DEL IL·LM. SR. DR. JESÚS LALINDE ABADÍA

Excmo. Sr. Presidente, Señores Académicos, Señoras y Señores

Debo manifestar mi satisfacción al contribuir activamente por primera vez a la recepción de un nuevo Académico, si bien esa satisfacción va acompañada del pesar mío y del de todos los miembros de la Corporación por las pérdidas experimentadas en el presente año con el fallecimiento de los Doctores Felipe Mateu Llopis, Francisco Marsá y Joan Tusquets. Agradezco el encargo que me ha sido conferido por nuestro Presidente Dr. Ripoll para leer la «Contestación al Discurso» del nuevo Académico, el Dr. Pere Molas Ribalta, Catedrático de Historia Moderna, de la Universidad de Barcelona. Al nuevo Académico me unen, no tanto vínculos de amistad personal, que también existen, y de cordial simpatía, que también es manifiesta, como las relaciones profesionales y literarias. Sería en el transcurso de la década de los setenta cuando desempeñando yo la segunda Cátedra de Historia del Derecho en la Facultad a la que conocíamos corrientemente como de «Pedralbes», fui invitado por el Dr. Pere Molas a intervenir en una de sus clases en la Facultad de Historia para disertar sobre metodología en la disciplina cultivada por mí. Con motivo de una posible publicación, que no llegaría a consumarse, nuestras relaciones se interrumpieron en el plano personal, pero no lo han hecho nunca en el plano literario a través del intercambio continuado y entrañable de las que en el mundo de las publicaciones conocemos como «separatas», intercambio acompañado en ocasiones por el recíproco anuncio de nuestros trabajos.

El Dr. Pere Molas ha nacido en Barcelona, en 1942, pero no ha olvidado los antecedentes familiares mataronenses, como lo muestra el que a la hora de estudiar la relación entre sociedad y poder político a nivel local haya escogido Mataró como el espejo donde se ha reflejado esa relación. En un trabajo frío, riguroso y hasta casi impersonal, como es el que caracteriza la obra citada, no puede pasar desapercibida la nota cálida y hondamente sentimental que supone el que en la dedicatoria recordara el autor que su abuelo era natural de Mataró.

El Dr. Pere Molas ha estudiado en la Universidad de Barcelona, donde fue discípulo del Prof. Valentín Vázquez de Prada. A partir de

1966 se inició como Profesor Ayudante, primero, y como Profesor Adjunto, después. Su obra «Los Gremios barceloneses del siglo XVIII. La estructura corporativa ante el comienzo de la Revolución Industrial», prologada por Vázquez de Prada como Director del Departamento de Historia Moderna en la Universidad de Barcelona, supuso para el Dr. Pere Molas su primer reconocimiento público, en cuanto recibió un Premio de la Confederación Española de Cajas de Ahorro que había sido convocado en 1969 por el Fondo de Investigación Económico y Social, de aquella institución. No tardaron en llegar otros reconocimientos públicos, pues en 1971 recibió el Premio Carreras Candi, otorgado por esta Real Academia de Buenas Letras, y en 1972 el «Premi Iluro» por la obra ya aludida «Societat i poder polític a Mataró, 1718-1808». Tras una etapa de Profesor Agregado en la Universidad de Valencia en los años 1974-1975, el Dr. Pere Molas accedió a la Cátedra de Historia Moderna en la Universidad de Barcelona, donde continúa su labor docente en la actualidad. Su condición de hombre serio, riguroso, de espíritu sintetizador y poco propicio a incurrir en concesiones a la frivolidad, se ha reflejado en el importante número de discípulos que ha creado y que, aparte de las respectivas virtudes propias de cada uno de ellos, que han sido muchas, se ha debido también en gran medida a un magisterio afortunado y eficaz.

Una faceta del Dr. Pere Molas que tampoco debe pasarse por alto es la del periodismo científico, ya que es Director de la revista «Pedralbes» y miembro del Consejo de Redacción de la Revista «Estudis», aparte de haber sido uno de los colaboradores más asiduos del eficaz «Índice histórico Español». Precisamente, a él se le debe el prólogo publicado en 1979 bajo el título de «Veinticinco años de historiografía sobre el Estado moderno», así como el que según declaración propia reseñara entonces doscientas ocho notas bibliográficas relativas al siglo XVIII, de las que unas ochenta y cinco correspondían al reinado de Carlos III. Dentro de ese periodismo científico puede comprenderse la intervención en Congresos, Coloquios y reuniones científicas, en general, en los que la presencia del Dr. Pere Molas ha sido intensa, pudiendo citarse, por ejemplo, los celebrados en Prato. Es más, el propio Dr. Pere Molas ha sido y es generador de reuniones científicas en la Universidad de Barcelona. Detalle muy ilustrador de la actividad congresual del Dr. Pere Molas es el hecho de que una de sus obras, la titulada «La burguesía mercantil en la España del Antiguo Régimen», publicada en Madrid, en 1985, haya sido una serie de artículos publicados a partir de 1976 en Revistas o Congresos, aunque

algunos de esos artículos fueran reescritos, así como que otra de sus obras, la titulada «Comerç i estructura social a Catalunya i València als segles XVII i XVIII», publicada por Curial, fuera una colección de ocho artículos y conferencias redactados entre 1972 y 1975. El Dr. Pere Molas no ha dejado de estar presente también en las empresas editoriales más significadas y lo ha hecho en 1988 en la de Espasa-Calpe; en 1990, en la de Historia 16, y en 1977 y en 1996 en la de Curial.

No es tarea fácil ofrecer una aproximación a la obra del Dr. Pere Molas si se tiene en cuenta que su expresión cuantitativa se cifra en doce libros y alrededor de doscientos artículos, éstos, además, de notable extensión. Espero que se me disculpe el que de una manera breve y trivial trate de realizar una síntesis a través de parámetros como las épocas, los espacios, las estructuras, los elementos, el conocimiento y la percepción.

Desde el punto de vista de las épocas, la obra del Dr. Pere Molas le ha sido impuesta por su profesionalidad, a su vez concordante con la vocación. Ha opositado a una Cátedra de las denominadas de Historia Moderna y se ha mantenido dentro de los límites cronológicos de la misma, como ha sido la Historia de los siglos XVI, XVII y XVIII. No se le conocen visiones filosóficas de la Historia, ni excursos por otros períodos que no hayan sido los de la denominada Edad Moderna, salvo, en todo caso, el del siglo XIX, lo que en un temperamento adverso a cualquier concesión a la frivolidad ha significado la firme voluntad de oponerse a todo aquello que hubiera podido hacer peligrar la tarea que se había impuesto a sí mismo desde el momento que realizó una opción profesional, tarea que ha cumplido con creces y en la que sigue empeñado. Dentro del período al que se ha circunscrito profesionalmente, su trabajo ha incidido equilibradamente, sin que pueda decirse que haya mostrado preferencia por la historia de los siglos XVI y XVII o de la Casa de Austria sobre la del siglo XVIII o de la Casa de Borbón, o al contrario. No puede descartarse la tendencia a respetar el imperativo de la cronología a la hora de decidir la prioridad de los tratamientos, algo que tiene que entenderse natural, como tampoco tiene por qué descartarse la influencia del aspecto espacial. El Dr. Pere Molas se ha centrado, fundamentalmente, en Cataluña, cuando este territorio ha visto alterada su estructura institucional a principios del siglo XVIII con disminución de su presencia política dentro de la Monarquía. Desde el punto de vista de los espacios, en la obra del Dr. Pere Molas se aprecian diversos círculos espaciales concéntricos, como Mataró, Bar-

celona, Cataluña, España y Europa. Como se ha dicho, y se insistirá en ello, donde primero se ha estudiado las relaciones entre sociedad y poder político ha sido en el siglo XVIII y en Mataró. Barcelona ha sido el teatro de los Gremios del siglo XVIII. Cataluña ha sido la protagonista del estudio de las relaciones entre el Principado y la Casa de Austria. Consecuentemente con la nomenclatura de la Cátedra, España se ha estudiado como el soporte de la Monarquía española en los siglos XVI a XVIII. Es destacable el interés mostrado por Europa, y, dentro de ella, por la situación de Austria, cuya monarquía ha considerado menos unificada que la española. Correspondiéndose el tema de las estructuras con el de los espacios se explica que el Dr. Pere Molas se haya pronunciado por descentralizar en las investigaciones, camino en el que se ha internado entusiásticamente al elegir un municipio para el estudio de las relaciones entre Sociedad y Poder, habiéndose de destacar que esa descentralización no le ha conducido sólo a Barcelona, sino que le ha permitido llegar a Mataró. Lo que ha tentado al Dr. Molas, siguiendo en ello a Roland Mousnier, ha sido el acercamiento a las personas o individuos en cuanto verdaderos sujetos de la Historia. Dentro del presente tema de la actitud ante las estructuras no querría dejar de elogiar la receptividad intelectual del Dr. Pere Molas cuando ha recogido de los historiadores del Derecho la resistencia a referir el término Estado a épocas anteriores al siglo XIX, llegando él mismo a denominar en algún momento el paso del siglo XVIII al siglo XIX como «De la Monarquía Absoluta al Estado Liberal». Con escasas referencias a otro tipo de estructuras, unas reales como la Corona de Aragón y otras, ideales, como los Países Catalanes, el Dr. Pere Molas ha visto el Principado de Cataluña dentro de una Monarquía plural, forma política ésta a la que no ha encontrado extraña en la Europa del quinientos. Es este plano de los espacios, el Dr. Pere Molas ha considerado que los catalanes no han estado nunca políticamente solos, aunque sin dejar de ser una entidad propia, consideraciones que podría conducir a reflexiones sobre las soledades de los pueblos, que no difieren mucho, quizá, de las soledades de los individuos.

En el plano de los elementos, el Dr. Pere Molas no se ha conformado nunca con la mera facticidad, aunque siempre haya partido de la constatación de los hechos reales, pues, incluso, según declaraciones propias ha preferido las ideas generales a las informaciones concretas. Al alejarse de una Historia meramente fáctica, el objeto de su estudio lo ha constituido las instituciones y la sociedad. No se ha

aproximado al estudio de las instituciones jurídicas, ni ha estudiado las instituciones sociales desde un punto de vista jurídico, pero tampoco se ha alejado del mundo del Derecho, al menos no lo ha hecho en la misma medida que la mayor parte de los historiadores que no han sido juristas. No son raras en él las citas de juristas antiguos catalanes y valencianos, como Acacio Ripoll, Andreu Bosch o Lorenzo Matheu y Sanz, o de libros jurídicos no demasiado conocidos, como el «De Magistratu Logiae Maris», aparecido en 1660. Conoce a los modernos historiadores del Derecho, a los cuáles cita con la misma frecuencia, al menos, que con la que cita a los cultivadores de la Historia general. Al tratar el Estado y la Administración de la España de Carlos III no sería raro que muchos lectores pudieran creer que se encontraban ante un libro de Historia del Derecho. Sin embargo, la confusión no es posible, porque cuando trata los Ministros y los Secretarios de Estado y del Despacho, las Intendencias, los Tribunales y Audiencias, etc. no camina en pos de las normas, sino de las personas que han servido en las instituciones y de su significación social para adentrarse en el estudio de la Sociedad. Por ello, en el campo de las instituciones ha prestado una atención especial a las de significación económica, como los Gremios, los Consulados y las Juntas de Comercio. Esto es lo que le ha permitido ofrecer un completo estudio de la sociedad pre-industrial en Catalunya y Valencia durante los siglos XVII y XVIII a través de la visión de Narcís Feliu de la Penya, el gran abogado y proyectista que viviera en los años 1680 a 1714.

En el plano del conocimiento no se detecta ausencia de labor investigadora archivológica, pero lo que puede llegar, incluso, a abrumar al lector de los trabajos del Dr. Pere Molas es la base historiográfica. Cada libro del Dr. Molas es una lección de Historia, pero también lo es de Historiografía. No extraña por tanto que en un libro como el titulado «Catalunya i la Casa de Austria», el autor ofreciera en el «Pòrtic» la noticia de dos trabajos que no había podido utilizar, llegando a declarar, preocupado, que su obra no era más que un trabajo no acabado y en ella no se pretendía más que señalar unas líneas de investigación. Es importante destacar también que el Dr. Pere Molas no ha despreciado ningún tipo de fuentes de conocimiento, sino que, por el contrario, ha exaltado el valor de los folletos como estudio de la opinión pública, lo que le ha permitido comentar corrientes de opinión y la propaganda política.

En el plano de la percepción, el Dr. Pere Molas se ha mostrado siempre extremadamente prudente, lo que no le ha impedido resis-

tirse a admitir algunos tópicos, como el de que Cataluña haya sido totalmente inmune al menosprecio del comercio, al menos, en todas las épocas de su historia; o el de la imagen de beatitud en la España del siglo XVIII, pasándose por alto los conflictos entre Madrid y la corporación municipal de Mataró o entre ésta y el pueblo. En general, la percepción ha resultado de un equilibrio entre el análisis y la síntesis. Ya se ha indicado que el Dr. Pere Molas ha manifestado su preferencia por las ideas generales sobre las informaciones concretas. A ello, hay que agregar que su Historia ha sido total. Se ha tratado de una Historia que ha recogido la política, la administración, la economía, la sociedad, la demografía, la vida religiosa, la cultura y el comercio. Es muy destacable, por ejemplo, la atención a los ritmos demográficos. No se olvide que, incluso, el mundo del Derecho no le ha resultado ajeno.

Excmo. Sr. Presidente, Sres. Académicos, Señoras, Señores. Todos hemos escuchado el Discurso del Dr. Pere Molas y constituiría una pedantería el que yo tratara de analizarlo o de emitir un juicio crítico. Sólo por cumplir formalmente con mi deber de contestación me permitiré destacar la congruencia del discurso con la obra. Según nos ha dicho el nuevo Académico, lo que ha pretendido ha sido estudiar el medio social y familiar de un Presidente de la Academia, así como la evolución de los grupos sociales en la Cataluña moderna, y ello a través de fenómenos como el acceso social, la concentración de títulos nobiliarios, las estrategias matrimoniales o la participación en las instituciones culturales. En el terreno metodológico, no ha podido por menos que advertirnos sobre su preferencia por las fuentes impresas, partiendo de la consideración de Pierre Goubert sobre el impreso como el verdadero documento inédito en nuestra época.

Toda Corporación debe evitar el narcisismo, lo que no excluye el que esté obligada a una labor de introspección. Esta Corporación no ha descuidado esa labor de introspección, y yo quisiera destacar el volumen publicado por la misma en 1955 y bajo la Presidencia de Ramón de Abadal y de Vinyals con el título de «Historia y labor de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», así como el trabajo que impulsa en la actualidad el Presidente Dr. Ripoll para editar un «Diccionario biográfico» de los componentes de la Academia en el pasado y en el presente. El «Discurso» que se nos ha leído aquí ha de contribuir a la indicada tarea de la introspección, la cual estimulará el estudio de esta Real Academia como pieza importante de la Historia de Cataluña.